

Erityiskasvatuksen kehittäminen päivähoidossa
**ERIKA-hankkeen raportointi ja kehittämis-
ehdotukset**

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

Helsinki 2003

KUVAILULEHTI

Julkaisija Sosiaali- ja terveysministeriö		Julkaisun päivämäärä 15.4.2002	
Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Erityiskasvatuksen kehittäminen päivähoidossa -hankkeen ohjausryhmä Puheenjohtaja: Kari Ilmonen Sihteeri: Päivi Pihlaja		Julkaisun laji Työryhmämuistio	
		Toimeksiantaja Sosiaali- ja terveysministeriö	
		Toimielimen asettamispäivä	
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Erityiskasvatuksen kehittäminen päivähoidossa. ERIKA-hankkeen raportointi ja kehittämisehdotukset			
Julkaisun osat			
Tiivistelmä Sosiaali- ja terveysministeriö toteutti yhteistyössä Turun yliopiston ja Länsi-Suomen lääninhallituksen kanssa Erityiskasvatuksen kehittäminen päivähoidossa - ERIKA -hankkeen vuosina 1999 - 2001. Hankkeen tavoitteena oli kehittää erityiskasvatuksen palvelujärjestelmää sekä varhaiskasvatuksen toimintatapoja ja käytäntöjä vastaamaan entistä paremmin erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevien lasten kasvatuksellisiin ja kuntoutuksellisiin tarpeisiin päivähoidossa ja esiopetuksessa. Hankkeella pyrittiin myös kehittämään yhteistyötä kunnissa sekä kuntien välillä palvelujen järjestämisessä. Artikkelit eri osahankkeista on julkaistu teoksessa Työkaluja päivähoidon erityiskasvatukseen. (Toim.) Päivi Pihlaja ja Elina Kontu. STM julkaisuja 2001:14. Kyseisessä raportissa kuvataan lyhyesti eri osahankkeiden tavoitteet. Raportin toisessa osassa on ohjausryhmän kehittämisehdotukset erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevien lasten aseman parantamiseksi lasten päivähoidosta annetun lain osalta sekä muista toimenpiteistä.			
Avainsanat: (asiasanat) Erityiskasvatus, lapset, päivähoito, varhaiskasvatus			
Muut tiedot www.stm.fi			
Sarjan nimi ja numero Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2003:27		ISSN 1236-0606	ISBN 952-00-1391-1
Kokonaissivumäärä 30	Kieli Suomi	Hinta 10,15 €	Luottamuksellisuus Julkinen
Jakaja STM:n julkaisumyynti, PL 536, 33101 Tampere puh. (03) 260 8158 ja (03) 260 8535 fax (03) 260 8150, sähköposti: julkaisumyynti@stm.vn.fi		Kustantaja Sosiaali- ja terveysministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare Social- och hälsovårdsministeriet	Utgivningsdatum 15.4.2002		
Författare (uppgifter om organet: namn, ordförande, sekreterare) Styrningsgruppen för projektet för utveckling av specialdagvården Ordförande: Kari Ilmonen Sekreterare: Päivi Pihlaja	Typ av publikation Rapport		
	Uppdragsgivare Social- och hälsovårdsministeriet		
	Datum för tillsättandet av organet		
Publikation (även den finska titeln) Projektet för utveckling av specialdagvården – ERIKA, rapport och utvecklingsförslag			
Publikationens delar			
Referat Social- och hälsovårdsministeriet genomförde tillsammans med Åbo universitet och länsstyrelsen i Västra Finlands län projektet för utveckling av specialdagvården – ERIKA under åren 1999 - 2001. Syftet med projektet var att utveckla servicesystemet för specialdagvården samt att få den förskolepedagogiska verksamheten inom dagvården och förskoleundervisningen att bättre än hittills motsvara de pedagogiska och rehabiliteringsmässiga behoven hos barn som behöver särskild vård och fostran. Med projektet strävade man också efter att utveckla samarbetet i kommunerna och mellan kommunerna i fråga om att ordna service. Artiklar om de olika delprojekten har publicerats i publikationen Työkaluja päivähoidon erityiskasvatukseen (Verktyg för specialpedagogiken inom dagvården). Päivi Pihlaja, Elina Kontu (red.). Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2001:14. I rapporten beskrivs i korthet målen för de olika delprojekten. I rapportens andra del presenteras styrningsgruppens förslag till förbättring av ställningen för de barn som behöver särskild vård och fostran i fråga om lagen om barndagvård samt till andra åtgärder.			
Nyckelord Barn, dagvård, förskolepedagogik, specialdagvård			
Övriga uppgifter www.stm.fi			
Seriens namn och nummer Social- och hälsovårdsministeriets promemorior 2003:27		ISSN 1236-0606	ISBN 952-00-1391-1
Sidoantal 30	Språk Finska	Pris 10,15 €	Sekretessgrad Offentlig
Distribution Social- och hälsovårdsministeriets publikationsförsäljning PB 536, 33101 Tammerfors tfn (03) 260 8158 och (03) 260 8535 fax (03) 260 8150, e-post: julkaisumyynnti@stm.vn.fi		Förlag Social- och hälsovårdsministeriet	

DOCUMENTATION PAGE

Publisher Ministry of Social Affairs and Health (STM), Finland		Date 15 April 2003	
Authors Steering Group for the Project to Develop Special Education in Child Day Care Chairman: Kari Ilmonen Secretary: Päivi Pihlaja		Type of publication Working Group Memorandum	
		Commissioned by Ministry of Social Affairs and Health	
		Date of appointing the organ	
Title of publication Development of Special Education in Child Day Care (ERIKA) - the project report and proposals for development			
Parts of publication			
Summary The Ministry of Social Affairs and Health carried out the project "Special Education in Child Day Care" together with the University of Turku and the State Provincial Office of Western Finland from 1999 to 2001. The aim of the project was to develop the service system of special education and the methods and practices of early childhood education and care to correspond better to the pedagogic and rehabilitative needs of children in need of special care and education within day care and pre-school education. The project also aimed to develop the co-operation in municipalities and between municipalities in the service provision. The articles on the various sub-projects have been published in the booklet "Työkaluja päivähoidon erityiskasvatukseen" (Tools for special education in child day care) (Ed.) Päivi Pihlaja and Elina Kontu. (Publications of the Ministry of Social Affairs and Health 2001:14). The report shortly describes the objectives of the different sub-projects. The second part of the report comprises the Steering Group's proposals for the development of the position of children in need of special care and education as provided in the Children's Day Care Act as well as for other measures.			
Key words Children, day care, early childhood education, special education			
Other information Internet address www.stm.fi			
Title and number of series Memorandums of the Ministry of Social Affairs and Health 2003:27		ISSN 1236-0606	ISBN 952-00-1391-1
Number of pages 30	Language Finnish	Price 10.15€	Publicity Public
Distributor/Orders Ministry of Social Affairs and Health, Publications Sale, P.O.Box 535, FIN-33101 Tampere, Finland, tel. +358 3 260 8158 and +358 3 260 8535, fax +358 3 260 8150, e-mail: julkaisumyynti@stm.vn.fi		Financier Ministry of Social Affairs and Health	

Sosiaali- ja terveysministeriölle

Sosiaali- ja terveysministeriö toteutti yhteistyössä Turun yliopiston sekä Länsi-Suomen lääninhallituksen kanssa vuosina 1999 – 2001 hankkeen erityiskasvatuksen kehittämiseksi lasten päivähoidossa. Hanke sai nimekseen ERIKA-hanke. Hankkeen tavoitteeksi asetettiin kehittää erityiskasvatuksen palvelujärjestelmää sekä varhaiskasvatuksen toimintatapoja ja käytäntöjä vastaamaan entistä paremmin erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevien lasten kasvatuksellisiin ja kuntoutuksellisiin tarpeisiin päivähoidossa ja esiopetuksessa. Samoin haluttiin kehittää kuntien sisäisen ja kuntien välisen yhteistyöver-

kon toimivuutta sekä vanhempien osallisuuden ja aktiivisuuden vahvistaminen. Hankkeessa haluttiin myös arvioida miten voimassa oleva lainsäädäntö turvaa erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevien lasten aseman ja tarvittavat tukitoimet päivähoidossa. Hankkeen avulla toivottiin nousevan esille erilaisten lasten tarpeet ja päivähoidon erityiskasvatus sekä edistettiin myönteistä suhtautumista erilaisuutta ja vammaisuutta kohtaan. Varhaisella ongelmien tunnistamisella ja korjaavan toiminnan aloittamisella voidaan tehokkaasti edistää lasten hyvinvointia, oppimisvalmiuksia ja ehkäistä syrjäytymistä. Erika-hankkeen tulokset on esitelty julkaisussa *Pihlaja – Kontu* (toim.): ”*Työkaluja päivähoidon erityiskasvatukseen*” (STM julkaisuja 2001:14).

Erikan toteutuksesta vastannut koordinaattori, tutkija Päivi Pihlaja on koonnut hankkeesta erillisen hankeraportin. Hankeraportin ensimmäisessä osassa esitellään tiivistelmänä hankkeen toteutuminen. Raportin toinen osa sisältää hankkeen ohjausryhmän tekemät ehdotukset erityistä tukea tarvitsevien lasten aseman parantamisen edellyttämistä muutoksista lasten päivähoidon lainsäädäntöön sekä muista lasten päivittäiseen hyvinvointiin liittyvistä toimenpiteistä.

Hankkeen ohjauksesta vastannut ohjausryhmä luovuttaa kunnioittaen hankeraportin toimenpide-ehdotuksineen sosiaali- ja terveystieteille tulevia toimenpiteitä varten.

Helsingissä 15 päivänä huhtikuuta 2002

ERIKA-hankkeen ohjausryhmän puolesta

Kari Ilmonen
Ohjausryhmän puheenjohtaja

Päivi Pihlaja
Hankkeen koordinaattori,
ohjausryhmän sihteeri

SISÄLLYS:

I	ERITYISKASVATUKSEN KEHITTÄMINEN PÄIVÄHOIDOSSA – ERIKA –HANKE VUOSINA 1999 - 2001	13
	1. Erikan taustaa	13
	2. Erikan tavoitteet	14
	3. Mistä hanke koostui ?	14
	4. Arvioita Erikan vaikuttavuudesta.....	19
	5. Hankkeen organisaatio	19
II	HANKKEEN JATKOEHDOTUKSET	20
	1. Lainsäädännön kehittämis ehdotukset	20
	2. Muut kehittämis ehdotukset	26

I ERITYISKASVATUKSEN KEHITTÄMINEN PÄIVÄHOIDOSSA - ERIKA-HANKE VUOSINA 1999 - 2001

1. Erikan taustaa

Valtakunnallisen erityispäivähoidon kuntatutkimuksen¹ tulokset erityispäivähoidon tilasta vuodelta 1997 toivat esiin mm. sen, että lapset olivat hyvin eriarvoisessa asemassa päivähoitoerityiskasvatuksen palvelujen saatavuuden suhteen asuinkunnasta riippuen. Tämän lisäksi päivähoitoerityiskasvatuksen voimavaroja oli suunnattu erityistä tukea tarvitseville lapsille riittämättömästi. Päivähoidon työntekijät ovat tuoneet useissa eri yhteyksissä esiin erityisen tuen tarpeen lisääntymisen tai näkyvämmäksi tulemisen verrattuna aikaisempaan. Kuntatutkimuksen tulokset toivat esiin kehittämistyön tarpeellisuuden. Kuntatutkimus toimi jo selvästi interventiona, sillä mm. useat kunnat ovat käyttäneet hyväkseen omaa kuntakyselyn aineistoa ja laatineet siitä kuvauksen kuntansa tilanteesta.

Nykyinen laki lasten päivähoitosta (36/1973) ja asetus lasten päivähoitosta (239/1973) ovat tulleet voimaan vuonna 1973 ja ne ovat lähtökohtana järjestettäessä erityistä tukea tarvitsevien lasten päivähoitoa. Säännöksissä tuodaan esiin lasten erityisen hoidon ja kasvatuksen tarve ja tarvittavat palvelut tai tukitoimet seuraavasti:

- "Erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevan kuntoutuksen yhteensovittamiseksi laaditaan lapselle kuntoutussuunnitelma yhteistyössä lapsen vanhempien ja tarpeen mukaan kunnan muun sosiaalihuollon, terveydenhuollon sekä koulutoimen kanssa" (PhL 7a§)
- "Päiväkoti tai sen osa voidaan järjestää lasten erityisen hoidon tai kasvatuksen tarpeen perusteella erityispäiväkodiksi" (PhL 3§)
- "Kun päiväkotiin otetaan lapsi, jolla on erityisen hoidon ja kasvatuksen tarpeessa, on hänestä hankittava alan erikoislääkärin tai muun asiantuntijan lausunto" (PhA 2§)
- "Jos päiväkodissa on yksi tai useampia erityisen hoidon ja kasvatuksen tarpeessa olevia lapsia, on tämä otettava huomioon hoidettavien lasten lukumäärässä tai hoito- ja kasvatustehtävään osallistuvien henkilöitten lukumäärässä, jollei päiväkodissa ole tällaista lasta varten erityistä avustajaa." (PhA 6§)
- "Kun perhepäiväkodissa hoidetaan yhtä tai useampaa erityisen hoidon ja kasvatuksen tarpeessa olevaa lasta, tulee tämä ottaa huomioon perhepäiväkodissa samanaikaisesti hoidettavien lasten lukumäärässä, ellei tällaista lasta varten ole erityistä avustajaa".(PhA8§)

Edellä mainitun kuntatutkimuksen mukaan niistä lapsista, jotka olivat ilmoitusten mukaan erityisen hoidon ja kasvatuksen tarpeessa tavallisissa päivähoitoerityiskasvatuksen lapsiryhmissä vain noin 20 %:n kohdalla oli ryhmäkoko pienennetty ja noin 10%:lla on ryhmässä

¹ Pihlaja, P. 1998. Päivähoidon syrjällä - erityispäivähoidon tila. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 1998:7. Helsinki

avustaja. Tosin avustajat olivat useimmiten tällöin työllistämistuella palkattuja, osin lyhytaikaisia työntekijöitä. Lakisääteisiä kuntoutussuunnitelmia oli tällöin tehty vain vajaalle puolet erityisen hoidon ja kasvatuksen tarpeessa olevista lapsista.²

2. Erikan tavoitteet

Erityiskasvatuksen kehittäminen päivähoidossa hankkeen keskeisenä tavoitteena oli tarve kehittää erityiskasvatuksen palvelujärjestelmää sekä varhaiskasvatuksen toimintatapoja ja käytäntöjä vastaamaan entistä paremmin erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevien lasten kasvatuksellisiin ja kuntoutuksellisiin tarpeisiin päivähoidossa ja esiopetuksessa.

Tavoitteena oli myös kuntien sisäisen ja välisen yhteistyöverkon parempi toimivuus sekä vanhempien osallisuuden ja aktiivisuuden vahvistaminen. Samalla tuli arvioida miten voimassa oleva lainsäädäntö turvaa erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevien lasten aseman ja tarvittavat tukitoimet päivähoidossa. Hankkeen oli tarkoitus nostaa esille erilaisten lasten tarpeet ja päivähoidon erityiskasvatus sekä edistää myönteistä suhtautumista erilaisuutta ja vammaisuutta kohtaan. Varhaisella ongelmien tunnistamisella ja korjaavan toiminnan aloittamisella voidaan tehokkaasti edistää lasten hyvinvointia, oppimisvalmiuksia ja ehkäistä syrjäytymistä.

3. Mistä hanke koostui ?

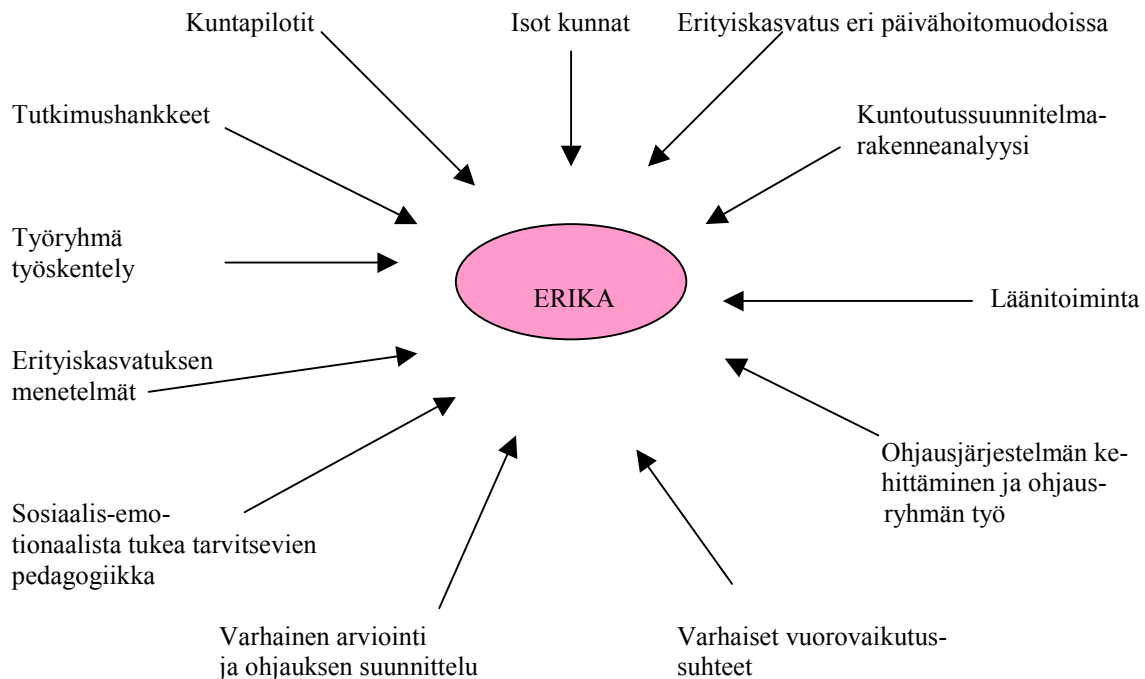
Hanke muodostui useista osahankkeista ja ne muodostivat Erikan rakenteen, jossa on erotettavissa neljää kokonaisuutta:

- I Kunta ja palvelujärjestelmä*
- II Pedagoginen toiminta*
- III Ohjausjärjestelmä*
- IV Koulutus ja informaatio*

Hankkeen toimijoita ja yhteistyökumppaneita olivat Sosiaali- ja terveysministeriö, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes, Länsi-Suomen lääninhallitus, Suomen Kuntaliitto, opetushallitus, Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan laitos, Helsingin yliopiston erityisopettajakoulutus, Turun yliopiston psykologian laitos ja täydennyskoulutuskeskus, Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta sekä useita kuntia.

² Pihlaja, P. & Junttila, N. 2001. Julkishallinnon hajauttaminen - miltä päiväkodin lapsiryhmät näyttävät muutosten jälkeen. Lastentarhaopettajaliiton moniste 1/2001.

Alla olevassa kuviossa on nähtävissä Erikan osahankkeet.

Erika-hankkeen tuloksia on raportoitu julkaisussa Pihlaja - Kontu (toim.): **"Työkaluja päivähoiton erityiskasvatukseen"** (STM julkaisuja 2001:14), johon sisältyy tarkempi kuvaus/analyysi keskeisistä osa-hankkeista.

Kuntapilotit

Hankkeessa nähtiin tärkeäksi saada mukaan kuntatason toiminnan konkreettisia muutoksia tutkiva osuus. Kuntapilotin toteuttamiseksi Satakuntaan ja Länsi-Suomeen perustettiin kaksi kuntarypystä. Mukana olivat Muurla, Pertteli, Kisko ja Kiikala ja Satakunnasta Pori, Noormarkku, Kullaa ja Ulvila. Työ osahankkeessa jakautui kolmeen osaan; arviointiin, kehittämisen suunnitteluun ja kokeiluun eli toteutusosaan. Arvioinnissa lähdettiin liikkeelle lasten erityisen tuen tarpeen määrän, palvelujen ja yleensä kunnan päivähoiton arvioinnista. Tämän jälkeen selvitettiin kuntaverkoston tarpeita, palveluita ja kehittämisen kohteita ja syvennyttiin palveluprosesseihin. Tässä vaiheessa arvioitiin myös verkostossa olevaa osaamista. Arvioinnin jälkeen valittiin kehittämiskohteet. Esiin nousi useita eri teemoja, joista valittiin keskeisimmät ja toteutettavissa olevat. Kokeiluna käynnistetyt toiminnot liittyivät koulutukseen ja alueellisen koulutusverkoston perustamiseen ja toiminnan kehittämiseen, kollegatapaamisiin, päivähoiton johdon yhteistyöhön ja erityisryhmäkokeiluun pienessä kunnassa.

Kuntapilotin kokemuksia kuvataan kahdessa Pirjo-Liisa Svärdin artikkelissa "Kunta erityispalvelujen järjestäjänä päivähoidossa" sekä "Verkostoituminen Erika-kuntien työvälineenä".³

Isot kunnat

Hankesuunnitelmassa esitettynä tavoitteena oli tarkoitus kehittää pienten kuntien erityiskasvatuksen palveluja päivähoidossa. Kuitenkin hankkeen kuluessa myös suurissa kunnissa (yli 100 000 as.) nähtiin tarpeellisena pohtia palvelujen toimivuutta ja kokonaisuutta. Koordinaattorin johdolla pidettiin kussakin kunnassa - Helsinki, Vantaa, Espoo, Tampere, Turku ja Oulu - työkokouspäivät sekä yhteinen seminaaripäivä erityiskasvatuksen kehittämiseksi.

Erityiskasvatus eri päivähoitomuodoissa

Hankkeen koordinaattorin tutkimustyön osana oli tutkia erityiskasvatusta päivähoidossa niissä tilanteissa, joissa lapsella on sosiaalis-emotionaalisen tai kielen kehityksen alueella erityistuen tarvetta. Hankkeen aikana kerättiin materiaalia siitä, miten eri päivähoitomuodoissa vastataan lasten erityisiin tuen tarpeisiin. Tutkimustuloksia esiteltiin eri seminaareissa ja ohjausryhmä käytti niitä toimenpide-ehdotustensa perustana.

Kuntoutussuunnitelma-rakenneanalyysi

Erityspäivähoidossa oleville lapsille tulisi voimassa olevan päivähoitolain mukaan laatia kuntoutussuunnitelmat. Kuntoutussuunnitelmien sisällöstä on kuitenkin hyvin vähän koottua ja vertailevaa tietoa käytössä. Siksi yhtenä ERIKAN osahankkeena oli kuntoutussuunnitelmien rakenneanalyysi. Osahankkeen tavoitteena oli perehtyä päivähoidossa käytettyihin erilaisiin kuntoutussuunnitelmiin, niiden rakenteeseen ja toimivuuteen. Koordinaattori analysoi kuntien päivähoidon kuntoutussuunnitelmalomakkeiden rakenteen ja arvioi niiden toimivuutta. Kuntoutussuunnitelmalomakkeet pyydettiin 71 kunnalta, ja 43 kuntaa lähetti lomakkeensa. Analyysin keskeisimpänä tuloksena ilmeni, että lomakkeet suuntasivat muutosodotukset lapseen jättäen ympäristön huomiotta. Lisäksi niinkin suuri joukko kuin 10 % kunnista ilmoitti, että heillä ei tehdä kuntoutussuunnitelmia.

Kuntoutussuunnitelmien rakenneanalyysia koskeva tarkempi analyysi on tehty Päivi Pihlajan artikkelissa: ” Kuntoutussuunnitelmat erityiskasvatuksen kompassina”³

³ Teoksessa Pihlaja - Kontu (toim.) Työkaluja päivähoidon erityiskasvatukseen. STM julkaisuja 2001:14

Toiminta lääninhallitusten kanssa

ERIKA -hankkeessa nähtiin tärkeäksi syntyvän tiedon levittäminen mahdollisimman tehokkaasti kuntien käyttöön. Tämän arvioitiin tapahtuvan parhaiten lääninhallitusten välityksellä, niiden toimiessa alueidensa kuntien yhteistyön kehittäjinä. Sosiaali- ja terveysministeriön ja Stakesin kanssa järjestettiin hankkeen aikana kaksi yhteistä lääninhallituksille tarkoitettua työkokousta Helsingissä. Lisäksi keväällä 2001 lääninhallitusten kanssa järjestettiin eri puolilla Suomea yhteensä 11 kunnille kohdennettua tilaisuutta, joissa tuotiin esiin myös Erikan sisältöjä. Näiden tilaisuuksien lisäksi Länsi-Suomen lääninhallituksen läänin sosiaalitarkastaja Pirkko Nurmisen kanssa järjestettiin koko hankkeen aikana yhteensä 9 kuntien päivähoitohenkilöstön koulutustilaisuutta. Jokaisen tilaisuuden sisältökokonaisuudesta tehtiin osallistujille koontimoniste.

Ohjauksjärjestelmän kehittäminen

Kunnalliseen lasten päivähoitotoimintaan vaikuttaa eräältä osaltaan valtiollinen ohjauksjärjestelmä. Toimintaa ohjaa lainsäädäntö (normi-ohjaus), valtion rahoitusosuudet (resurssi-ohjaus) sekä erilainen toiminnan laadukkaan tason ylläpitämiseen ja kehittämiseen liittyvä tiedon tuottaminen (informaatio-ohjaus). Erika-hankkeessa nähtiin keskeiseksi myös ohjauksjärjestelmän toimivuuden arviointi lasten erityisen tuen näkökulmasta. Tehtävä jäi hankkeen kokonaisuutta seuranneelle ohjausryhmälle. Ohjausryhmän esitys nykyiseen ohjauksjärjestelmään tarvittavista muutoksista esitetään tämän raportin lopussa. Ohjausryhmä kokoontui yhteensä 10 kertaa.

Varhaisen vuorovaikutuksen ja kielen ja kommunikaation kehittäminen 1 - 2-vuotiaiden ryhmissä

Tämän osan tavoitteena oli lapsen varhaisten vuorovaikutussuhteiden parantaminen, vanhemmuuden vahvistaminen ja yhteistyön kehittäminen erityisesti alle kolmevuotiaiden lasten osalta. Päiväkotiryhmien toimintaa kehitettiin pilotin avulla, johon osallistui Turun kaupungin kolmen päiväkodin alle kolmevuotiaiden osastojen henkilökunta. Piloti alkoi koulutusjaksolla ja osallistujat saivat työnohjausta, jonka aikana tavoitteen mukaisia sisältöjä kehitettiin. Aiheesta on julkaistu erillinen Hannele Räihän artikkeli ”Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen päivähoidossa”³ ja tuloksia esitettiin myös loppuseminaarissa.

Varhainen arviointi ja ohjauksen suunnittelu yhdessä perheen kanssa

Jyväskylän erityispedagogiikan laitoksen tehtävänä oli kehittää lapsen varhaista arviointia ja ohjausta yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa. Tämän osan tuotokset ovat myös olleet esille seminaarissa ja Riitta Viitalan kirjoittamassa artikkelissa ”Arviointi ja suunnittelu – perhe mukaan!”³

³ Teoksessa Pihlaja - Kontu (toim.) Työkaluja päivähoiton erityiskasvatukseen. STM julkaisuja 2001:14

Sosiaalis-emotionaalista erityistukea tarvitsevien lasten pedagogiikka

Alkuperäisessä ERIKAn hankesuunnitelmassa ei ollut sosiaalis-emotionaalista erityistukea tarvitsevien lasten pedagogiikkaan liittyvää osahanketta. Lasten sosiaaliset ja emotionaaliset vaikeudet ovat kuitenkin tulleet voimallisesti esille myös päivähoidossa. Tämän alueen tutkimisen tarve nousi näkyvästi esille heti hankkeen alkuvaiheen kokemuksista ja siksi hankesuunnitelmaa päätettiin tältä osin laajentaa. Uuden osahankkeen pilottialueeksi saatiin Helsingin itäiset kaupunginosat, josta mukaan lähti 10 päiväkotia ja alueen kolme kiertävää erityislastentarhanopettajaa. Tavoitteena oli kehittää sosiaalis-emotionaalista erityistukea tarvitsevien lasten pedagogiikkaa. Kehittämistyö pohjautui Päivi Pihlajan tekemään kontekstianalyysiin, josta hän on kirjoittanut artikkelin ”Päivähoidon kontekstianalyysi - lasten sosiaalis-emotionaalisen tuen näkökulmasta”³. Osahanke sisälsi kolme seminaaripäivää, tutustumisia erityisryhmiin ja "runkona" toimivat työnohjausryhmät, joita ohjasivat alueen kiertävät erityislastentarhanopettajat.

Erityiskasvatuksen menetelmät

Helsingin yliopiston erityisopettajakoulutuksen tehtävä oli arvioida ja kehittää työ- ja toimintamenetelmiä vastaamaan entistä paremmin lasten yksilöllisiin tarpeisiin. Hanke keskittyi leikkiin ja vuorovaikutukseen, kun lapsella on erityisen tuen tarvetta. Osaprojektista on kerrottu sekä valtakunnallisessa seminaarissa että ERIKA -hankkeen loppuraportissa Elina Konnun artikkelissa "Vuorovaikutuksesta leikkiin ja leikistä draamaan – ”Lähdetään yhdessä tähdenlennolle” ”.

Työryhmätyöskentely

Hankkeen koordinaattori on ollut mukana useissa eri työryhmissä edustamassa päivähoidon erityiskasvatuksen näkökulmaa. Näitä ovat olleet mm. Stakesin Varhaiskasvatuksen valtakunnallisia linjauksia valmisteleva työryhmä ja Opetushallituksen esiopeutuksen ja alkuopetuksen työryhmät.

Tutkimushankkeiden "kartoitus"

Hankkeen alkuvaiheissa tehtiin kysely eri yliopistoihin käynnissä olevista varhaiseri-tyiskasvatukseen liittyvistä hankkeista. Saatujen vastausten perusteella tehtiin yhteenve- to, joka käsiteltiin ohjausryhmässä. Todettiin hankkeita olevan niukasti, vastausten mu- kaan.

³ Teoksessa Pihlaja - Kontu (toim.) Työkaluja päivähoidon erityiskasvatukseen. STM julkaisuja 2001:14

4. Arviota Erikan vaikuttavuudesta

ERIKA -hanke pyrki vaikuttavuuteen mm. siten, että interventiot kohdistuivat samanaikaisesti päivähoitoon eri tasoille. Makrotason toiminta kohdistui lainsäädäntöön ja valtakunnalliseen ohjaukseen. Toisaalta ohjausryhmän jäsenten taustayhteisöillä on vastuuta ohjauksesta ja kehittämisestä.

Alueellista kehittämistyötä tehtiin kuntapiloteissa. Lisäksi lääninhallitukset järjestivät yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriö sekä Stakesin kanssa alueellisia työkokouksia. Kuntatason yhteistyö kohdistui sekä isoihin että pieniin kuntiin ja kuntien väliseen yhteistyöhön. Lapsiryhmien työntekijät lasten ja perheiden kanssa ovat olleet mukana etenkin pedagogisia sisältöjä kehitettäessä useissa päiväkodeissa ja kunnissa.

Erikan osana oli myös lähes kaikissa osahankkeissa koulutusta. Koulutustilaisuudet koettiin hyödyllisinä ja erityisen tuen tarpeen osalta koettiin jatkossakin tarvittavan runsaasti täydennyskoulutusta ja asioiden prosessointia.

5. Hankkeen organisaatio

Hankkeen aktiiviset toimijat olivat

- Koordinaattori
- Ohjausryhmä
- Työvaliokunta

Hankkeen koordinaattorina toimi tutkija Päivi Pihlaja. Hänen tehtävänä oli toimia projektin johtajana ja ohjata eri osahankkeita. Koordinaattori toimi ohjausryhmän sihteerinä ja asioiden valmistelijana. Tämän lisäksi koordinaattorilla oli omia osahankkeita, vastuu tiedon levittämisestä sekä huolehtia raportoinnista ja vastata hankkeen kokonaisraportointina toimivan artikkelijulkaisun kokoamisesta ja toimittamisesta.

Hankkeen ohjausryhmän tehtävänä oli seurata hankekokonaisuuden toteutumista. Hankesuunnitelman muutokset sekä käytännön toteutuksen uudelleen suuntaaminen tapahtuivat ohjausryhmän päätöksellä hankekoordinaattorin esityksistä. Ohjausryhmä laati hankkeessa saatujen tulosten pohjalta toimenpidesuosituksia erityistä tukea tarvitsevien lasten hyvinvoinnin, hoidon, kasvatuksen ja opetuksen parantamiseksi päivähoitossa. Ohjausryhmän jäsenet olivat:

Kari Ilmonen, puheenjohtaja, ylitarkastaja, sosiaali- ja terveysministeriö
 Tarja Kahiluoto, ylitarkastaja, sosiaali- ja terveysministeriö (pois vuoden 2000)
 Anna-Leena Välimäki, kehittämisspällikkö, Stakes
 Aino Arponen, läänin sosiaalitarastaja, Länsi-Suomen lääninhallitus
 Anna-Maija Haliseva-Lahtinen, erityisasiantuntija, Suomen Kuntaliitto
 Gothe Österberg, sosiaalijohtaja, Karjaan kunta
 Paula Määttä, professori, Jyväskylän yliopisto
 Päivi Pihlaja, sihteeri, ERIKA -hankekoordinaattori, tutkija Turun yliopisto.

Työvaliokunta seurasi ja arvioi eri osahankkeita, ja jokainen jäsen oli aktiivisena toimijana eri osahankkeissa sekä kirjoitti hankkeen tuloksia raportoivaan artikkelijulkaisuun.

Ryhmään kuuluivat:

Hannele Räihä, lehtori, Turun yliopisto

Elina Kontu, lehtori, Helsingin yliopisto,

Riitta Viitala, lehtori, Jyväskylän yliopisto

Pirjo-Liisa Svärd, kehityspäällikkö, Turun kaupunki.

Päivi Pihlaja, ERIKA -hankekoordinaattori, tutkija Turun yliopisto

Taloushallinnollisesti hanke oli jakautunut kahtia: taloutta hoidettiin sekä Länsi-Suomen lääninhallituksessa että Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa.

II HANKKEEN JATKOEHDOTUKSET

Erika-hankkeen pohjalta voidaan todeta, että niin valtakunnallisella, alueellisella, paikallisella kuin yksikkötasolla tulee kiinnittää nykyistä enemmän huomiota erityiskasvatukseen ja päivähoidon erityispalveluihin varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa.

Hankkeesta saadun tiedon pohjalta ohjausryhmä on laatinut seuraavat ehdotukset erityiskasvatuksen kehittämiseksi päivähoidossa. Ehdotukset koskevat sekä lasten päivähoidon lainsäädäntöä että muita lapsen päivittäiseen hoito- ja kasvatusympäristöön sekä hyvinvointiin liittyviä toimenpiteitä

1. Lainsäädännön kehittämisehdotukset

Päivähoitolaki ja -asetus luovat reunaehdot erityistä tukea tarvitsevien lasten varhaiskasvatukselle ja erityisopetukselle. Päivähoitolaissa käytetyn käsitteen "*erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitseva lapsi*" asemasta ehdotetaan jatkossa käytettäväksi "*erityistä tukea tarvitseva lapsi*". Tämä käsite on laajempi ja käytössä myös uusissa esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Nykyinen säätely ei ole riittävässä määrin turvannut erityisen tuen tarpeessa olevien lasten tarvitsemia palveluja ja tukitoimia päivähoidossa. Laissa ei määritellä lapsen oikeutta saada tarvitsemaansa erityistä tukea eikä menettelytapoja, jolla lapsen tuen tarpeeseen vastataan. Jotta päivähoidossa kyettäisiin tukemaan jokaisen lapsen yksilöllistä kasvua, tulisi lapsen erityisen tuen tarpeet tunnistaa, jonka jälkeen hänelle tulisi järjestää tarvittavat tukitoimet ja hänen kasvuaan edistävä ympäristö. Velvoitteesta huolimatta vain noin puolelle erityistä tukea tarvitsevalle lapselle on tehty lakisääteinen kuntoutussuunnitelma.⁴

Suurimmassa osassa kuntia edellytetään, että lapsella on muun kuin päivähoidon asiantuntijan lausunto ennen kuin lapselle voidaan suunnata tarpeellisia tukipalveluja. Kuitenkin lapsen erityisen tuen tarpeeseen tulisi voida vastata aina silloin kun tarve päivähoidossa havaitaan tai tiedetään entuudestaan.

⁴ Pihlaja, P. 1998. Päivähoidon syrjällä - erityispäivähoidon tila. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 1998:7. Helsinki.

Päivähoidossa voi olla erityisryhmiä, sekä integroituja että erillisiä, jolloin ryhmän vastuopettajana tulisi toimia erityisopettajakoulutuksen saanut lastentarhanopettaja tai vastaava erityiskasvatuksen opinnot suorittanut henkilö. Erityisryhmät ja niiden rakenne (mitoitus ja lasten määrä) eivät näy vaihtoehtona voimassa olevassa lainsäädännössä ja käytännössä vain suurimmat kaupungit/kunnat ovat erityisryhmiä perustaneet. Tämän lisäksi näiden opettajien kelpoisuusehtoihin olisi tuotava esiin heiltä vaadittava koulutus. Vaadittava koulutus on alle kouluikäisten ja esiasteen erilliset erityisopettajan opinnot..

Lainsäädäntöä tulisi muuttaa siten, että silloin kun erityistä tukea tarvitsevien lasten päivähoito järjestetään erityisryhmässä tai integroidussa erityisryhmässä, tulee tämä ottaa huomioon henkilöstön kelpoisuuksissa siten, että ryhmässä toimii erityisopettajakoulutuksen saanut lastentarhanopettaja. Kun erityistä tukea tarvitsevien lasten hoito järjestetään osana muuta päivähoitoa, tulee varmistaa, että lapsi saa tarvitsemansa tukipalvelut ja lapsen oikeus erityisopetukseen tulee turvata.

Lapsiryhmien koko ja muodostaminen tulisi olla riittävän selkeää koko päivähoitoa ajatellen, sillä peruspäivähoito on erityiskasvatuksen pohjana. Nykyinen säätely sallii päiväkodeissa tilapäisen lapsi - aikuinen suhdeluvun ylittämisen. Tästä on seurannut lasten määrän kasvaminen ryhmissä ja samanaikaisesti henkilöstön määrää sääntelevä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku ei ole toteutunut lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla.

Lainsäädännön olisi turvattava kuntatason rakenteelliset edellytykset tukitoimien ja erityispalvelujen järjestämiseksi sekä ohjata kuntia edelleen kehittämään erityiskasvatusta päivähoitossa. Yhtenä ongelmana erityispalveluiden ja tuen järjestämisessä on valtionosuusjärjestelmä, joka ei nykyisellään erikseen aktivoi erityispalvelujen järjestämiseen.

Erikan ohjausryhmä on laatinut seuraavan luonnoksen lasten päivähoiton lainsäädännön kehittämiseksi erityistä tukea tarvitsevien lasten päivähoiton osalta. Ehdotetut muutokset nykyiseen lainsäädäntöön ovat *kursiivilla* ja kumottavat säännökset alleviivattuna. Ohjausryhmä ei ole arvioinut ehdotuksista seuraavaa siirtymäsäännösten tarvetta eikä kustannusvaikutuksia.

**Laki
lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta**

kumotaan lasten päivähoidosta 19 päivänä tammikuuta 1973 annetun lain (36/1973) 7 a §,

sellaisena kuin se on laissa 1119/1985,

muutetaan 2 ja 3 §,

sellaisena kuin ne ovat, 2 § osaksi laeissa 698/1982 ja 304/1983 sekä 3 § laissa 681/1990 ja

lisätään lakiin siitä lailla 738/1992 kumotun 4 §:n tilalle uusi 4 § ja lailla 95/1991 kumotun 7 §:n tilalle uusi 7 § seuraavasti:

2 §

Lasten päivähoitoa ovat oikeutettuja saamaan pääsääntöisesti lapset, jotka eivät vielä ole oppivelvollisuusikäisiä siten, kuin jäljempänä 11 a §:ssä säädetään.

Milloin lapsen erityisen tuen tarve tai muut olosuhteet sitä edellyttävät, eikä lapsen hoitoa ja huolenpitoa ole muutoin järjestetty, päivähoitoa tulee järjestää myös vanhemmille lapsille.

Päivähoito on pyrittävä järjestämään siten, että lapsi saa tarpeidensa mukaisen hoitopaikan sekä hoidon ja kasvatuksen niinä päivinä ja vuorokauden aikoina, jolloin se on välttämätöntä hänen huolenpitonsa ja kehityksensä kannalta.

3 §

Päivähoitoon tulevalle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma yhteistyössä huoltajien kanssa. Suunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollisesti tarvitsemat yksilölliset tukitoimet siten kuin asetuksessa tarkemmin säädetään.

Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista tulee arvioida ja tarkistaa vähintään kerran vuodessa tai useammin, jos lapsen tarpeet sitä edellyttävät.

4 §

Lapsella voi olla erityisen tuen tarve fyysisen, tiedollisen, taidollisen taikka tunne-elämän tai sosiaalisen kehityksen osa-alueilla. Erityisen tuen tarve voi syntyä myös tilanteessa, jossa lapsen kasvuolot vaarantavat tai eivät turvaa hänen terveyttään tai kehitystään.

Kun päivähoidossa olevalla lapsella on erityisen tuen tarve, tulee tarvittavat tukitoimet selvittää ja järjestää yhteistyössä huoltajien sekä tarpeen mukaan muun sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen ja muiden viranomaisten kanssa.

Lapsen tarvitsemat erityiset tuki- ja kuntoutustoimenpiteet tulee mahdollisuuksien mukaan toteuttaa päivähoitopaikassa.

Edellä 2 ja 3 momenteissa tarkoitetuissa tilanteissa muun sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen sekä muiden viranomaisten tulee tarvittaessa avustaa päivähoidon järjestäjää tai toteuttajaa .

Suunnitelmaa laadittaessa ja tarpeen mukaan myös sitä toteutettaessa kunnalla tulee olla käytettävissään erityisopettajan tai erityislastentarhanopettajan tai muun soveltuvan erikoitumiskoulutuksen omaavan henkilön asiantuntemusta palvelun toteuttamisessa.

7 §

Päiväkoti tai sen osa voidaan järjestää lasten erityisen tuen tarpeen vuoksi erityispäiväkodiksi tai erityisryhmäksi.

7 a §

Erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevan lapsen kuntoutuksen yhteensovittamiseksi laaditaan lapselle kuntoutussuunnitelma yhteistyössä lapsen vanhempien ja tarpeen mukaan kunnan muun sosiaalihuollon, terveydenhuollon sekä koulutoimen kanssa.

**Valtioneuvoston asetus
lasten päivähoitoasetuksen muuttamisesta**

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty sosiaali- ja terveysministeriön esittelystä,

kumotaan lasten päivähoidosta 16 päivänä maaliskuuta 1973 annetun asetuksen (239/1973) 2 §:n 4 momentti

sellaisena kuin se on asetuksessa 882/1995,

muutetaan 6 §:n 3 ja 4 momentti sekä 8 §:n 5 momentti,

sellaisena kuin ne ovat, 6 §:n 3 ja 4 momentti asetuksessa 806/1992 ja 8 §:n 5 momentti asetuksessa 490/1990 sekä,

lisätään asetukseen siitä asetuksella 1497/1994 kumotun 3 §:n tilalle uusi 3 § seuraavasti:

2 §

Lapsen vanhempien tai muiden huoltajien, jotka haluavat lapselle lasten päivähoidosta annetun lain 11 a §:n mukaisen päivähoitopaikan, on tehtävä sitä koskeva hakemus viimeistään neljä kuukautta ennen kuin lapsi tarvitsee päivähoitopaikan.

Mikäli päivähoidon tarve kuitenkin johtuu työllistymisestä, opinnoista tai koulutuksesta eikä tarpeen alkamisajankohta ole ennakoitavissa, on päivähoitopaikkaa haettava niin pian kuin mahdollista, kuitenkin viimeistään kaksi viikkoa ennen kuin lapsi tarvitsee hoitopaikan.

Kun päivähoitoon otetaan muita kuin lasten päivähoidosta annetun lain 11 a §:ssä tarkoitettuja lapsia, on etusija annettava lapsille, jotka tarvitsevat päivähoitoa sosiaalisista ja kasvatuksellisista syistä.

Kun päiväkotiin otetaan lapsi, joka on erityisen hoidon tai kasvatuksen tarpeessa, on hänestä hankittava alan erikoislääkärin tai muun asiantuntijan lausunto.

3 §

Kun lapsella on päivähoitolain (/) 4 §:ssä tarkoitettu erityisen tuen tarve, tulee häntä koskevaan, sanotun lain 3 §:ssä tarkoitettuun varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjata lapsen yksilöllisen tuen, ohjauksen ja päivähoidossa annettavan kuntoutuksen tarpeet ja niiden vuoksi tarvittavat tukitoimet sekä muutokset päivähoitopaikan pedagogisessa toiminnassa ja fyysisessä ympäristössä. Suunnitelmassa tulee myös määritellä, vaatiiko lapsen huolenpito lapsen ryhmästä vastaavalta hoito- ja kasvatushenkilöstöltä kahden tai useamman lapsen normaalisti edellyttämää työmäärää.

Erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä hänen huoltajiensa sekä tarvittaessa muun sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen ja muiden viranomaisten edustajien kanssa lapsen erityisten tarpeiden mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelmaan tulee kirjata, milloin viimeistään ja minkä yhteistyötahojen kanssa sen toteutumista arvioidaan ja tarkistetaan.

6 §

Päiväkodissa tulee hoito- ja kasvatustehtävissä olla vähintään yksi henkilö, jolla on sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista annetun asetuksen (804/92) 4 tai 5 §:ssä säädetty ammatillinen kelpoisuus, enintään seitsemää kokopäivähoidossa olevaa kolme vuotta täyttäneitä lasta kohden. Enintään neljää alle kolmivuotiaista lasta kohden tulee päiväkodissa hoito- ja kasvatustehtävissä samoin olla vähintään yksi henkilö, jolla on edellä säädetty ammatillinen kelpoisuus.

Päiväkodissa tulee hoito- ja kasvatustehtävissä olla vähintään yksi henkilö, jolla on 1 momentissa mainittu ammatillinen kelpoisuus enintään 13 osapäivähoidossa olevaa kolme vuotta täyttäneitä lasta kohden.

Lapsiryhmässä, jota hoidetaan yhdessä, voi olla samanaikaisesti läsnä korkeintaan se määrä lapsia, joista kolme hoito- ja kasvatustavastuussa olevaa henkilöä voi 1 momentin mukaisesti enintään vastata. Jos lapsiryhmään kuuluu erityistä tukea tarvitseva lapsi, tulee hänen varhaiskasvatussuunnitelmassaan määritelty hoidon vaativuus ottaa huomioon lasten lukumäärässä, jollei päiväkodissa ole lasta varten erityistä, tarvittavan koulutuksen saanutta avustajaa.

Jokaisessa päiväkodin lapsiryhmässä vähintään yhdellä hoito- ja kasvatustehtävissä toimivalla tulee olla sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista annetun asetuksen 4 §:ssä säädetty ammatillinen kelpoisuus. Jos kuitenkin kyse on päivähoidosta annetun lain 7 §:ssä tarkoitettusta erityisryhmästä, hänellä tulee lisäksi olla erillinen alle kouluikäisten ja esiopetuksen erityisopettajan tutkinto. Muilla hoito- ja kasvatustehtävissä toimivilla tulee olla 5 §:ssä säädetty ammatillinen kelpoisuus.

Kunta voi poiketa 1 ja 2 momentissa säädetystä suhdeluvusta, jos lasten keskimääräiset hoitopäivät ovat jatkuvasti huomattavasti vähäisemmät kuin toimintapäivät. Poikkeaminen voi tapahtua siten, ettei lapsia ole jatkuvasti yhtäaikaaisesti hoidossa enempää kuin kokonaissuhdeluku edellyttää.

8 §

Perhepäiväkodissa voidaan samanaikaisesti hoitaa enintään neljää lasta mukaan luettuina perhepäivähoitajan omat lapset, jotka eivät vielä ole perusopetuksessa. Lisäksi voidaan hoitaa yhtä perusopetuslain (628/1998) mukaista esiopetusta saavaa lasta, perusopetuksen aloittanutta lasta tai sellaista kunnan järjestämässä osapäivähoidossa olevaa lasta, joka aloittaa perusopetuksen toimintavuotta seuraavana vuonna.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, perhepäiväkodissa kaksi hoitajaa voi samanaikaisesti hoitaa enintään kahdeksaa lasta ja lisäksi osapäiväisesti kahta 1 momentin toisessa virkkeessä tarkoitettua lasta.

Erityisistä syistä ja huomioon ottaen paikalliset olosuhteet kolme hoitajaa voi hoitaa samanaikaisesti enintään kahtatoista lasta.

Kun perhepäiväkodissa hoidetaan samanaikaisesti useampaa lasta kuin 2 momentissa säädetään, tulee yhdellä perhepäivähoitajalla olla vähintään sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista annetun asetuksen 5 §:ssä säädetty ammatillinen kelpoisuus.

Kun perhepäiväkodissa hoidetaan yhtä tai useampaa erityisen tuen tarpeessa olevaa lasta, tulee tämä ottaa huomioon perhepäiväkodissa samanaikaisesti hoidettavien lasten lukumäärässä, ellei tällaista lasta varten ole erityistä avustajaa.

Mitä tässä pykälässä on säädetty, ei sovelleta kunnan järjestäessä perhepäivähoitoa saman perheen lapsille heidän omassa kodissaan.

2. Muut kehittämisehdotukset

Kunnille laaditaan käsikirja erityiskasvatuksen järjestämisen tueksi

Kunnissa tarvitaan tietoa siitä, miten erityiskasvatus kunnan päivähoitossa tulisi järjestää sekä mihin asioihin tulisi kiinnittää huomiota. Hyviä käytännön malleja kaivataan esimerkiksi lapsiryhmien muodostamisesta, erityistä tukea tarvitsevan lapsen oppimista ja kasvuympäristöstä sekä erityisryhmälle soveltuvista tiloista sekä lapsen terapian ja päivähoiton yhteensovittamisesta. Tietoa tarvitaan myös kuntatason suunnitteluun päivähoiton ja erityiskasvatuksen kokonaisuuden toteuttamiseen sekä erityispäivähoiton työryhmän työskentelyyn.

Kuntien käyttöön ehdotetaan laadittavaksi käsikirja, jonka avulla kunnat voivat kehittää, järjestää ja arvioida päivähoiton erityiskasvatusta.

Erika-hankkeen kokemusten ja tiedon välittäminen

Erika-projektissa kehitettyjen sisältöjen ja tulosten tulee olla kuntien käytettävissä. Tätä varten tarvitaan alueellista koulutusta ja informaation jakamista.

Alueellisen verkosto- ja kehittämistyön valtakunnallinen koordinaatio

Erytyiskasvatuksen kehittämistä varten tarvitaan alueellista osaamista ja sitä edistävää verkostoa. Verkostojen synnyttäminen ja koordinoiminen vahvistaa alueellista kehittämistyötä. Päivähoiton erityiskasvatuksen tulee olla sosiaalialan osaamiskeskusten yhteinen toiminta-alueena.

Tutkimus- ja kehittämishankkeita päivähoiton erityiskasvatuksesta

Erytyiskasvatus osana päivähoitoa ja varhaiskasvatusta on nuori tieteenala, jonka vuoksi alan tutkimusta on suhteellisen vähän. Erytyiskasvatuksesta päivähoitossa ja eri tuki-toimien vaikuttavuudesta tarvitaan lisää tutkimustietoa sekä kehittämishankkeita.

Erytyiskasvatuksen osaamisen kehittäminen

Varhaiskasvatuksen henkilöstön peruskoulutuksessa erityiskasvatuksen osuus on vähäinen. Jotta henkilöstö voi tunnistaa lasten erityisen tuen tarpeet ja tukea jokaisen lapsen yksilöllistä kasvua tulisi peruskoulutuksessa olla nykyistä enemmän erityispedagogiikan opintoja.

Päivähoiton työntekijöiden täydennyskoulutus ja työnohjaus vaihtelee ammattiryhmittäin ja kunnittain. Kuntien tulisi huolehtia osaamisen kehittämisestä ja mahdollistaa pitkäkestoiset koulutusprosessit, joilla on vaikutusta työn sisältöjen kehittämisessä.

Riittävä erityishenkilöstö päivähoitossa

Varhaiskasvatuksen erityishenkilöstön riittävyys ja tukipalvelujen saatavuus tulisi turvata alueellisesti kattavasti. Tällä hetkellä päteviä erityislastentarhanopettajia ei ole saatavissa riittävästi. Erityislastentarhanopettajia ei kouluteta riittävästi ja toisaalta palvelujärjestelmän kannalta ongelmana on, että osa koulutuksen saaneista jatkaa opintojaan ja siirtyy koulun erityisopetuksen puolelle tai muihin tehtäviin. Myöskään puhe- ym. terapiapalveluita ei voida järjestää tarvetta vastaavasti.

Lapsiryhmä - ja lapsikohtaisten suunnitelmien kehittäminen ja arvioiminen

Kussakin toimintayksikössä tulisi arvioida käytössä olevia erityiskasvatuksen työ- ja toimintatapoja sekä kuntoutussuunnitelmia sekä arvioida tukitoimien vaikuttavuutta. Vallitsevan toiminta- ja kasvatuskulttuurin tulisi tarjota erilaisuuden arvostamiselle ja hyväksymiselle suotuisa ilmapiiri.

Erityiskasvatukseen riittävät voimavarat

Päivähoidon toteuttaminen siten, että se turvaa jokaisen lapsen yksilöllisen kasvun ja tarjoaa myös tarvittavan tuen, edellyttää riittävien voimavarojen ohjaamista palvelujärjestelmään. Tämä tulee ottaa huomioon niin valtionosuuksien kuin kuntien oman rahoituksen kohdentamisessa. Palvelujen rakenteet ja saatavuus tulee saattaa erityistä tukea tarvitsevien lasten tarpeita vastaavalle tasolle.